

ΟΙ ΑΝΑΔΑΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟ, ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Μαρκοπούλου Διονυσία Β.^{1*}, Κομηνός Θεόδωρος²

¹Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας, Ελ. Βενιζέλου 70, Καλλιθέα – Αθήνα 17671, Email: markoroulou.d@gmail.com

²Διδακτορικός Φοιτητής, Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Βιολογίας, Email: tkominos@hotmail.com

Περίληψη

Ο αγροτικός αναδασμός συναντάται για πρώτη φορά στη Δανία στα μισά του 18ου αιώνα και από τις πρώτες εφαρμογές του, έχει συνδεθεί με κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις στην Δυτική Ευρώπη. Στην Ελλάδα, εμφανίζεται στις αρχές τις δεκαετίας του '50. Ο αναδασμός είναι η συγκέντρωση του κατακερματισμένου, μικρού και διεσπαρμένου γεωργικού κλήρου κάποιου παραγωγού, με απώτερο σκοπό την αύξηση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας της εκμετάλλευσής του. Τα οφέλη του αναδασμού είναι κοινωνικά, όπως συγκράτηση πληθυσμού στην ύπαιθρο, καθώς και οικονομικά, όπως αύξηση του αγροτικού εισοδήματος. Αναντίρρητα όμως, είναι μια παρεμβατική διαδικασία στη φύση μεγάλης κλίμακας, όπου η μη ορθολογική του εφαρμογή επιφέρει σημαντική περιβαλλοντική υποβάθμιση. Η παρούσα εργασία περιλαμβάνει μια μικρή επισκόπηση όσον αφορά τις διαδικασίες αναδασμού που εφαρμόζονται μέχρι και σήμερα σε διάφορα κράτη της Ευρώπης. Επίσης, παρατίθεται μια μελέτη περίπτωσης στον κάμπο της Φλώρινας που εφαρμόζεται αναδασμός, δίνοντας περισσότερη βαρύτητα στην περιβαλλοντική διάσταση του θέματος. Είναι φανερό όμως ότι ο νόμος του 1977 που ισχύει ακόμα στην χώρα μας, χρειάζεται βελτίωση και αναπροσαρμογή στα σημερινά δεδομένα, θέτοντας ταυτόχρονα την προστασία του περιβάλλοντος πολύ ψηλά στην πολιτική ατζέντα.

LAND CONSOLIDATION IN GREEK LANDSCAPE, STUDY ON FLORINA'S PLAIN

Markopoulou Dionysia B.^{1*}, Kominos Theodoros²

¹Postgraduate Student, Department of Geography, Harokopio University of Athens El. Venizelou 70, Kallithea – Athens 17676, Email: markopoulou.d@gmail.com

²PhD Candidate in Conservation Biology, University of Athens, Faculty of Biology, Email: tkominos@hotmail.com

Abstract

Rural consolidation occurred for the first time in Denmark on the first half of the 18th century and has been connected to social and economical reforms in Western Europe from its very first application. In Greece, it appeared in the early '50s. Rural consolidation is the concentration of fragmented land, small and scattered agricultural lot, with upper aim the increase in efficiency and productivity in rural exploitation. The benefits of consolidation are both social, such as the maintenance of the population in the countryside, and economical, as the increase in the agricultural income. By all odds, it is a large-scale intervening procedure on natural environment, where its irrational application will cause a significant environmental demotion. This study includes a small survey concerning the consolidation procedures which are applied nowadays on different parts of Europe. In addition, it also includes a case study of Florina's plain, where there is a consolidation in progress, giving emphasis on the environmental dimension of the issue. It is obvious that the Greek consolidation law, valid since 1977, is out of date and needs to be improved and readjusted to present times, so as to give higher political importance to the protection of the environment.

Λέξεις κλειδιά: Αναδάσμος, κατακερματισμός της αγροτικής γης, αγροτική ανάπτυξη, περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Keywords: Land consolidation, land fragmentation, rural development, environmental impacts

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των ανθρώπων που μένουν σε πόλεις έχει αυξηθεί σημαντικά. Το φαινόμενο αυτό ξεκίνησε μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας. Πολλές αιτίες που αφορούν την ανάπτυξη, την απασχόληση και τη βιωσιμότητα, οδηγούν τον πληθυσμό της υπαίθρου να μετακινείται στις πόλεις.

Μέχρι προσφάτως η αγροτική γη κάλυπτε το 42% της συνολικής έκτασης της Ευρώπης και το 50.5% της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε. των 15 χωρών) (Eurostat, 2001). Στην έκθεση *Sera report* το 2006 εκτιμήθηκε ότι το 7,3% του εργατικού δυναμικού της Ε.Ε. των 27 απασχολείται στην γεωργία ενώ στο σύνολο της Ευρώπης το 4% – 5%. Ποσοστό πολύ μικρό αν αναλογιστεί κανείς ότι πριν από σαράντα χρόνια οι αγρότες αποτελούσαν περίπου το 40% του πληθυσμού στην Ευρώπη.

Εκτός από τις αλλαγές στα πληθυσμιακά μεγέθη, έχουν γίνει αλλαγές και στο κοινωνικό συμβόλαιο που συνέδεε τη γεωργία με την υπόλοιπη κοινωνία. Παλιότερα η γεωργία είχε ως ρόλο να παράγει τρόφιμα, υλικά για ένδυση και άλλα. Σήμερα, αυτός ο κοινωνικός ρόλος έχει αλλάξει. Η κοινωνία ζητάει από τη γεωργία να παίξει και άλλους ρόλους όπως αυτούς της προστασίας του περιβάλλοντος και της διατήρησης ζωντανής της υπαίθρου προσφέροντας απασχόληση.

Οι πιέσεις που δέχεται μια περιοχή από την γεωργία είναι πολλές και έντονες. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η αποψίλωση πεδινών περιοχών, η αποξήρανση υδροτόπων, η εισροή αγροχημικών ουσιών, η εντατικοποίηση των καλλιεργειών, καθώς και η εγκατάλειψη τους. Λογικό επακόλουθο όλων αυτών είναι οι αρνητικές επιδράσεις στις βιοτικές και αβιοτικές παραμέτρους του περιβάλλοντος.

Η γεωργία θεωρείται σε παγκόσμιο επίπεδο η δεύτερη πιο σημαντική απειλή, μετά την υλοτόμηση των δασών, για την εξαφάνιση παγκοσμίως απειλούμενων ειδών χλωρίδας και πανίδας (Oldfield et al, 1998). Η μείωση της βιοποικιλότητας των αγροοικοσυστημάτων της Ευρώπης οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στην εντατικοποίηση της γεωργίας από την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στις χώρες της Ε.Ε. από τα τέλη του 1950 (van Dijk, 1991; Delbaere, 2002).

Οι αρνητικές επιπτώσεις από την εφαρμογή των αρχικών μορφών της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) οδήγησαν σε αναθεωρήσεις της αγροτικής πολιτικής και σε μια σταδιακή στροφή της Ε.Ε. τα τελευταία χρόνια προς ένα πρότυπο «αειφορικής αγροτικής ανάπτυξης» με περιβαλλοντική διάσταση.

Στην Ελλάδα η γεωργική γη καταλαμβάνει το 30% της έκτασης της και περιλαμβάνει, ως επί το πλείστον, ετήσιες και αροτραίες καλλιέργειες (σιτηρά, καπνός, βαμβάκι, κ.α.) και πολυετείς όπως οι σπρωμένες, οι ελαιώνες και τα αμπέλια. Σημαντικό ποσοστό της ελληνικής αγροτικής παραγωγής καταλαμβάνει και η κτηνοτροφία καθώς τα βοσκοτόπια καλύπτουν το 39% της ελληνικής υπαίθρου (ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2000 - <http://web.statistics.gr/>).

Η πλειοψηφία των αγροτικών εκτάσεων της είναι συγκεντρωμένες σε ημιορεινές και ορεινές περιοχές και χαρακτηρίζονται από μικρούς κλήρους γης, αναβαθμίδες στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές και μεγάλης έκτασης βοσκότοπους. Οι μικτές γεωργοκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, ιδιαίτερα στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές, συμβάλλουν στη δημιουργία ενός μωσαϊκού τοπίων μεγάλης ποικιλότητας.

Διαχρονικά, η μέση έκταση των εκμεταλλεύσεων εξακολουθεί να είναι πολύ μικρή, διασκορπισμένη και κατακερματισμένη σε αρκετά αγροτεμάχια ανά εκμετάλλευση. Οι διαρθρώσεις αυτές οδήγησαν αναπόφευκτα σε χαμηλές αποδόσεις, ευπάθεια στις καιρικές συνθήκες, αστάθεια στα ποιοτικά χαρακτηριστικά και αυξημένο κόστος συγκέντρωσης των αγροτικών πρώτων υλών.

Σε όλα αυτά τα προβλήματα ήρθε στην Ελλάδα στα μέσα του 20ου αιώνα ο αγροτικός αναδάσμος, ένα σημαντικό μέτρο πολιτικής γης, επιδιώκοντας να δώσει λύσεις. Ο αναδάσμος αφορά την συγκέντρωση του πολυτεμαχισμένου, μικρού και διεσπαρμένου γεωργικού κλήρου, με στόχο την αύξηση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας της γεωργικής εκμετάλλευσης (Μιχαηλίδου & Ρόκος, 2001).

2. Αναδάσμος

Ο αναδάσμος συναντάται για πρώτη φορά στη Δανία στα μέσα του 18ου αιώνα και έχει συνδεθεί με κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις στην Δυτική Ευρώπη ήδη από τις πρώτες εφαρμογές

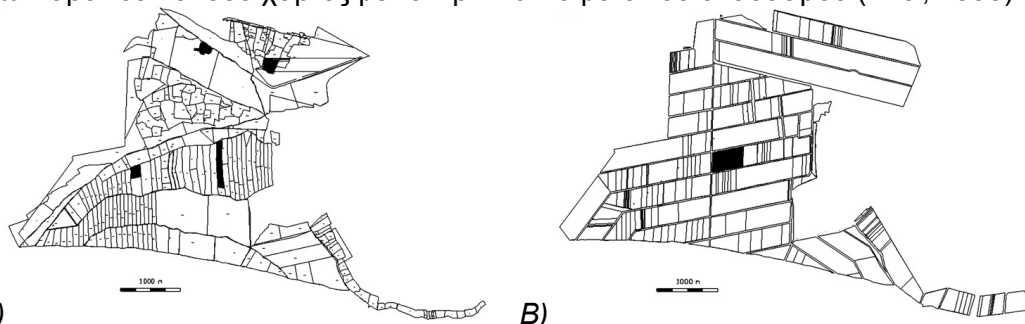
του. Στην Ελλάδα εμφανίζεται το 1950. Στα τέλη του 20ού αιώνα, ο αναδασμός διαμορφώθηκε σε όργανο αγροτικής ανάπτυξης με ποικίλους στόχους, οι οποίοι μπορούν επιπλέον να συμβάλλουν στη βελτίωση των υποδομών, την ενίσχυση της προστασίας των τοπίων και της φύσης καθώς και στην εφαρμογή των διάφορων προγραμμάτων που έχουν ως στόχο την ανάδειξη της περιοχής ως προορισμό αναψυχής (Vitikainen, 2004).

Στόχος του αγροτικού αναδασμού είναι η βελτίωση των γενικών συνθηκών παραγωγής και ζωής σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Πολλά είναι τα αντισταθμιστικά οφέλη από τη διενέργεια ενός αναδασμού αγροτικών γαιών, αύξηση του μέσου όρου του μεγέθους των αγροτεμαχίων με τη συνένωσή τους, βελτίωση της πρόσβασης των οχημάτων και των μηχανημάτων, ασφαλέστερη και ταχύτερη μεταφορά των αγροτικών προϊόντων, βελτίωση των συνθηκών γεωργικής εκμετάλλευσης, αύξηση του αγροτικού εισοδήματος λόγω της μείωσης του κόστους παραγωγής.

Οι αρχές του αναδασμού είναι οι ακόλουθες:

- Ο ιδιοκτήτης λαμβάνει γη ίση σε μέγεθος και ποιότητα και αν είναι δυνατόν σε περιοχές που ήταν τα περισσότερα κτήματα του.
- Τα αγροτεμάχια σχεδιάζονται σε μέγεθος που ταιριάζει στην καλλιέργεια της γης, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η πρόσβαση μεταφορικών μέσων.
- Τα μικρότερα τεμάχια γης σχεδιάζονται να βρίσκονται, αν είναι δυνατόν, κοντά σε οικισμούς.

Παρακάτω παρατίθενται δύο χάρτες με το πριν και το μετά του αναδασμού (Anci, 1998).

Σχήμα 1: Παράδειγμα αναδασμού που απεικονίζεται σε χάρτες με A το πριν και B το μετά (Anci, 1998).

Στις μέρες μας, τα προγράμματα αναδασμού εκτελούνται ευρέως στην Αυστρία, το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Λουξεμβούργο, την Ολλανδία, την Ελβετία, καθώς επίσης στη Φινλανδία, τη Νορβηγία και τη Σουηδία.

Σίγουρα υπάρχουν διαφορές στους στόχους και τις διαδικασίες του αναδασμού ανάλογα με την κάθε χώρα, δεδομένου ότι η ανάπτυξη της διαδικασίας λειτουργεί μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό, πολιτισμικό, οικονομικό, νομικό, διοικητικό και πολιτικό περιβάλλον της κάθε χώρας.

Σε σύγκριση μεταξύ των χωρών της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης, είναι εμφανές ότι οι Δυτικοευρωπαϊκές χώρες έχουν μακρόχρονη παράδοση και μεγάλη πρακτική εμπειρία ενώ οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης έχουν φτωχή παράδοση και βρίσκονται σε αρχική φάση από πολλές πλευρές όπως τη νομοθεσία, τις τεχνικές προσεγγίσεις, την σύσταση των αρχών, την εφαρμογή του προγράμματος και, τελικά την εκπαίδευση του προσωπικού (Thomas, 2006).

Όπως εφαρμοζόταν στην Ευρώπη μέχρι και πριν από λίγα χρόνια, ο αναδασμός δεν είχε αποτελέσει μέρος μιας στρατηγικής για ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη η οποία θα προστάτευε και θα αναβάθμιζε το περιβάλλον και την βιοποικιλότητα. Οι αλλαγές που επιβλήθηκαν είχαν επιπτώσεις σε αβιοτικά (κλίμα, έδαφος, νερό) και βιοτικά στοιχεία (χλωρίδα, πανίδα) του φυσικού περιβάλλοντος, διαμορφώνοντας έτσι νέες συνθήκες παραγωγής και οικολογικής ισορροπίας. Ο Bruckmeier, 1994 (αναφέρεται στο Μπεόπουλος, 1996), υποστήριξε ότι στην Ευρώπη ο αναδασμός ήταν το πρώτο μέτρο γεωργικού χαρακτήρα που κατηγορήθηκε ότι δημιουργεί προβλήματα στο περιβάλλον.

Αναφορικά, πολλοί υγρότοποι εξαφανίστηκαν λόγω αρδευτικών έργων, η μείωση της φυσικής βλάστησης ενέτεινε την διαβρωσιμότητα του εδάφους ιδιαίτερα σε περιοχές με μεγάλο υψόμετρο και λόγω της εντατικοποίησης παρατηρήθηκε σημαντική μείωση στον αριθμό της χλωρίδας και της πανίδας. Γι' αυτό τον λόγο, πολλές μελέτες που γίνονται τώρα στην δυτική Ευρώπη στοχεύουν να διορθώσουν ζημιές που έχουν γίνει από προηγούμενα έργα αναδασμού.

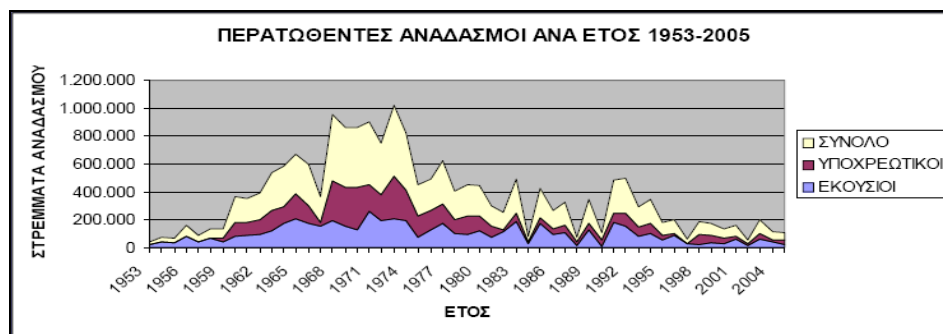
Αναγνωρίζοντας το γεγονός αυτό, οι περισσότερες χώρες έχουν εναρμονίσει στην νομοθεσία τους την προγενέστερη αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τη συντήρηση ή την αποκατάσταση του τοπίου, το συνυπολογισμό των περιβαλλοντικών ειδικών στις ομάδες προγραμματισμού, καθώς και τη συμμόρφωση με τους κανόνες προστασίας περιβάλλοντος (Crecentea et al., 2002; Van Lier, 2000).

Οι διαδικασίες για την εφαρμογή του αναδάσμου στην Ελλάδα έχουν αφετηρία την επικύρωση του άρθρου 104 του Συντάγματος του 1952, που επέτρεψε να ληφθούν μέτρα κατά της κατάτμησης και ταυτόχρονα έδωσε τη δυνατότητα ανασυγκρότησης της υπέρμετρα κατατετμημένης μικρής έγγειας ιδιοκτησίας. Η περίοδος μεταξύ 1953-1962, θεωρείται προπαρασκευαστική φάση στη πορεία του αναδάσμου. Μετά το 1959, η ανάγκη εκτέλεσης εγγειοβελτιωτικών έργων επέβαλε και τους υποχρεωτικούς αναδάσμούς. Σύμφωνα με την Επιτροπή «Έρευνας και Οργανώσεως Οικονομικού Προγραμματισμού» (1959), αναδάσμοι θα πρέπει να εκτελούνται στις περιοχές όπου οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις αποτελούνται από τέσσερα και περισσότερα αγροτεμάχια και οι οποίες καταλαμβάνουν έκταση 19.500.000 στρεμμάτων, κατά προσέγγιση το ήμισυ της γεωργικής γης της χώρας.

Σήμερα βρίσκεται σε ισχύ ο νόμος 674/1977 «Περί αναδάσμου της γης και μεγεθύνσεως των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και άλλων τινών διατάξεων» ΦΕΚ Α.242/1977. Ο νόμος αυτός ήρθε να βελτιώσει ή να καταργήσει προηγούμενες σχετικές διατάξεις. Βασικό μειονέκτημα του νόμου παραμένει η έλλειψη εξασφάλισης πρόνοιας για προστασία των νέων ενιαίων εκμεταλλεύσεων από μελλοντικό κατακερματισμό ο οποίος μοιραία θα οδηγήσει στην αρχική, προ του αναδάσμου, κατάσταση.

Δύο είδη αναδάσμου υπάρχουν, ο εκούσιος (ή προαιρετικός) και ο υποχρεωτικός (ή αναγκαστικός). Στην Ελλάδα ο αναδάσμος αποτελεί διαδικασία που εξαπλώνεται σε σημαντική έκταση και αναπτύσσεται σε σχετικά μεγάλη χρονική περίοδο.

Διάγραμμα 1: Η πορεία των αναδάσμων στην Ελλάδα το διάστημα 1953 -2005. Πηγή: Πότσιου Χ, 2008.

Στην Ελλάδα, σε αντίθεση με πολλές χώρες της Ευρώπης, δεν υπάρχουν στη νομοθεσία ενσωματωμένα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος. Ο αναδάσμος παρόλο που στην αρχή δέχτηκε αρκετές αντιδράσεις από τους αγρότες, με το πέρασμα του χρόνου έγινε ιδιαίτερα επιθυμητός. Οι αντιδράσεις και κριτικές που υπάρχουν προέρχονται από πανεπιστημιακούς κύκλους και περιβαλλοντικές οργανώσεις χωρίς όμως να μπορούν να σταθούν απέναντι στην λαϊκή θέληση (Μπετόπουλος, 1996).

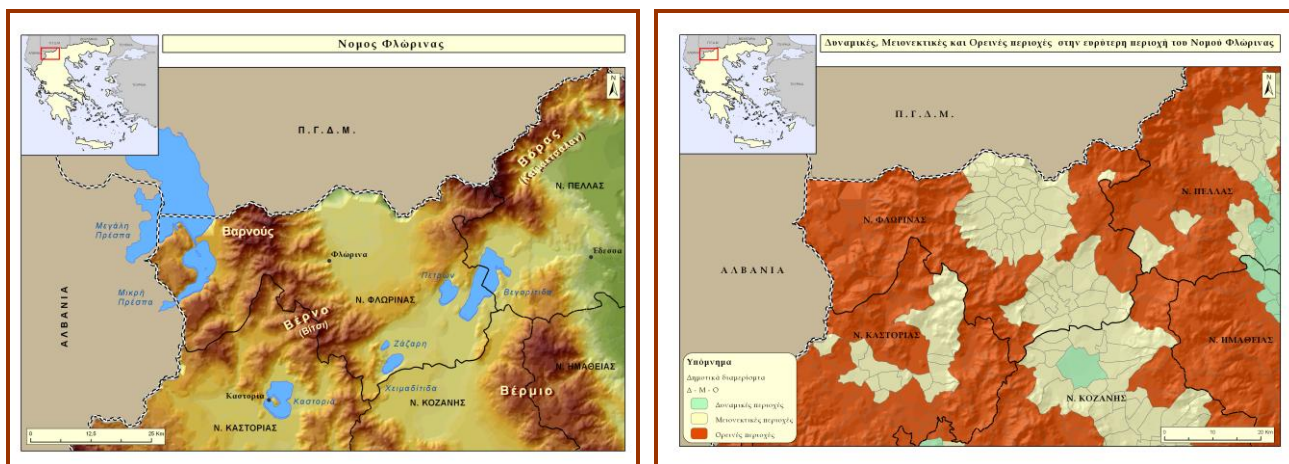
3. Περιοχή μελέτης

Η Φλώρινα ανήκει στη Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, συνορεύει με τη Π.Γ.Δ.Μ., την Αλβανία, και τους νομούς Καστοριάς, Κοζάνης και Πέλλας (Χάρτης 1α). Με πρωτεύουσα τη Φλώρινα, ο νομός Φλώρινας συγκεντρώνει 54.768 κατοίκους, (το 0,5 % του πληθυσμού της χώρας) και έχει έκταση 1.924 τ.χλμ. Σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών στην εικοσαετία 1981 - 2001 ο πληθυσμός του νομού, σημείωσε αύξηση σε ποσοστό 4,5% (ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2001). Το μισό περίπου της έκτασης του νομού, λόγω της ιδιαίτερης φυσικής ομορφιάς αλλά και της πλούσιας βιοποικιλότητας που διαθέτει, έχει χαρακτηριστεί ως προστατευόμενη περιοχή (Εθνικό Πάρκο Πρεσπών, περιοχές NATURA).

Ο κάμπος της Φλώρινας είναι ένα οροπέδιο με υψόμετρο που κυμαίνεται από 550-650μ., με καλλιέργειες και εκτάσεις φυσικής βλάστησης που εκτείνονται και μετά τα σύνορα, προς τα Σκόπια. Ανατολικά ορθώνεται ο ορεινός όγκος του Βόρα (Καϊμακτσαλάν), νοτιοδυτικά το Βίτσι και βορειοδυτικά ο Βαρνούντας. Ο κάμπος της Φλώρινας αποτελεί παραδοσιακό αγροτικό

οικοσύστημα, με ξερικές καλλιέργειες σιτηρών που χρησιμοποιούνται κυρίως για ζωοτροφές. Οι καλλιέργειες με τις σκόρπιες βελανιδιές, τους φυτοφράκτες, τις ξερολιθιές, τα εκτεταμένα ημιορεινά ποολίβαδα, οι βοσκότοποι, τα ποτάμια με υδροχαρή βλάστηση, οι συστάδες με φυλλοβόλα είδη δέντρων, το πεδινό δάσος δρυός στα νότια και τέλος οι μικρές κοιλάδες με μικρούς κλήρους, φτιάχνουν ένα μωσαϊκό τοπίου με πολύ υψηλή βιοποικιλότητα.

Στον Χάρτη 1β, παρατηρούμε ότι ο κάμπος έχει χαρακτηριστεί ως μειονεκτική περιοχή δηλαδή λιγότερο παραγωγική (απεικονίζεται με το κίτρινο χρώμα). Οι μειονεκτικές περιοχές συνήθως χαρακτηρίζονται από παραδοσιακές γεωργοκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις.

Χάρτης 1α: Γεωφυσική απεικόνιση της ευρύτερης περιοχής του νομού Φλώρινας. (Πηγή: Ιδία επεξεργασία). **Χάρτης 1β:** Δυναμικές, Μειονεκτικές και Ορεινές περιοχές της Περιφέρειας Φλώρινας σε επίπεδο Δημοτικού Διαμερισματος. (Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ίδια επεξεργασία).

Οι αναδασμοί στον κάμπο της Φλώρινας έχουν ήδη ξεκινήσει απ' τις αρχές του 2000 (Χάρτης 4, μπλε χρώμα). Στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλατζής», ο νομός της Φλώρινας θα χρηματοδοτηθεί με το ποσό των 72.000.000,00€, για την στάγδην άρδευση των Πρεσπών και του Αμυνταίου και τη μελέτη του φράγματος της Περικοπής. Επιπλέον, θα προκηρυχτούν αναδασμοί και τα παράλληλα έργα αυτών (Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα 2007 - 2011 Νομού Φλώρινας, 2007). Μέχρι στιγμής, έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στο νότιο τμήμα του κάμπου, στα δημοτικά διαμερίσματα (Δ.Δ.) Τροπαιούχου και Υδρούσσας και βρίσκονται σε εξέλιξη στο Δ.Δ. Αρμενοχωρίου, βόρεια του κάμπου. Επιπλέον, για τις ανάγκες της περιοχής σε άρδευση, εφόσον μετά τον αναδασμό οι καλλιέργειες πιθανότατα από ξερικές θα γίνουν ποτιστικές, κατασκευάζεται ένα μεγάλο φράγμα κοντά στο χωριό Τριανταφυλλιά.

Από έρευνες φυσικού περιβάλλοντος που έγιναν το 2009 στην περιοχή, καταδεικνύεται ότι στους διεκπεραιωμένους αναδασμούς, δεν έχουν ληφθεί επαρκή μέτρα για την άμβλυση των περιβαλλοντικών συνεπειών.

Χάρτης 4: Παλιός αναδασμός (μπλε χρώμα) και νέος αναδασμός (κόκκινο χρώμα) στον κάμπο της Φλώρινας. Πηγή: Google Earth.

Συγκεκριμένα οι αναδασμοί και τα συνοδά έργα (οδοποιία, καθαρισμοί) έχουν οδηγήσει στην απομάκρυνση των δομικών στοιχείων στο βόρειο τμήμα του κάμπου, απώλεια φυτοφρακτών, περιορισμό της φυσικής βλάστησης και υποβάθμιση ενδιαιτημάτων (αγροτικών, δασικών και υδάτινων).

Αυτές οι μεταβολές αναμένεται να έχουν σημαντικές συνέπειες στα οικοσυστήματα και τα είδη, προκαλώντας άμεση απώλεια ενδιαιτημάτων για την ορνιθοπανίδα και τα θηλαστικά. Σύντομα θα ξεκινήσει και ένας δεύτερος αναδάσμος στη νότια πλευρά του κάμπου δημιουργώντας μια σωρευτική κατάσταση στο περιβάλλον.

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο βασικότερος λόγος αλλαγής των χρήσεων γης ήταν για να καλλιεργήσουν οι αγρότες ενεργειακά φυτά (βιοκαύσιμα) εφόσον επιδοτούνταν από την Ε.Ε. Στην πορεία η Ε.Ε. ανακάλεσε την απόφαση της για τις επιδοτήσεις εξαιτίας των αρνητικών αποτελεσμάτων που έχει η συγκεκριμένη καλλιέργεια τόσο σε κοινωνικό όσο και σε περιβαλλοντικό επίπεδο. Παρά την ανάκληση της απόφασης ο αναδάσμος είχε ήδη προγραμματιστεί και εκτελείται.

Εικόνα 1: εικόνες από την περιοχή του Τροπαιούχου στην αρχή της εφαρμογής του αναδάσμου

Όταν ενημερώθηκαν οι ΜΚΟ “Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία” και “Καλλιστώ” στις αρχές του 2009 για την επιτόπια έρευνα που έγινε στην περιοχή, ζήτησαν έγγραφη ενημέρωση από τις αρμόδιες υπηρεσίες, για την σχετική έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων των προβλεπόμενων αναδασμών και των συνοδών έργων.

Στην αρχή η απάντηση από τη Διεύθυνση Αισθητικών Δασών και Θήρας του Υπ.Α.Α.Τ., έκανε λόγο για «σοβαρή επέμβαση, η οποία κατά την άποψη μας, αντίκειται στις γενικότερες προσπάθειες για μια φιλικότερη προς το περιβάλλον γεωργίας, τους “Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής”, την “Πολλαπλή Συμμόρφωση” κλπ, αλλά και τις διατάξεις της ΚΥΑ 414985/85 για την προστασία της άγριας πτηνοπανίδας». Στη συνέχεια ζήτησαν περαιτέρω διευκρινήσεις από τη Γενική Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών και Έρευνας και η απάντηση που πήραν μεταξύ άλλων έλεγε ότι «με τον αναδάσμο δεν αλλάζει η χρήση γης, αλλά παραμένει αυτή ως έχει. Επιπλέον σας γνωρίζουμε ότι εκπονείται μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και αν δεν εγκριθεί, δε διενεργείται αναδάσμος».

Κάποια σημεία που πρέπει να σχολιαστούν αναφορικά με τον αναδάσμο που τελείται στην περιοχή, είναι τα ακόλουθα:

α) παρά το γεγονός ότι δεν αλλάζει η χρήση γης (αγροτική ήταν και θα είναι), πιθανότατα θα αλλάξουν οι καλλιέργειες και συνεπώς οι απαιτήσεις αυτών σε νερό και σε συνθετικές χημικές ουσίες (π.χ. ενώ η περιοχή έχει κυρίως σιτηρά, αργότερα μπορεί να έχει καλαμπόκι).

β) το είδος του αναδάσμου στην περιοχή είναι εκούσιος και συνεπώς σύμφωνα με την νομοθεσία της χώρας μας η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), δεν είναι απαραίτητη. Παρόλα αυτά η απάντηση του Υπ.Α.Α.Τ. ήταν ότι εκπονείται ΜΠΕ, αν και ανάλογα έργα είχαν ξεκινήσει απ’ το 2000.

γ) μετά από επιτόπια έρευνα, οι δρόμοι που διανοίγονται δεν είναι αγροτικοί με αμμοχαλικοστρώσεις όπως προβλεπόταν στην μελέτη, αλλά ασφαλτωστρωμένοι. Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι τα ρέματα της περιοχής, καναλοποιούνται με τσιμέντο και σωλήνες με άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στην παρόχθια βλάστηση.

δ) μετά την διαδικασία του αναδάσμου η μεγέθυνση των αγροτεμαχίων είναι δεδομένη, γεγονός που σημαίνει ότι μοιραία κάτι τέτοιο θα συντελέσει και στην εντατικοποίηση της γεωργίας.

ε) ο κάμπος της Φλώρινας έχει χαρακτηριστεί ως μειονεκτική περιοχή με περιβαλλοντικούς περιορισμούς και έτσι η άσκηση της γεωργίας πρέπει να υπόκειται σε περιορισμούς για την προστασία του περιβάλλοντος.

στ) ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι μέρος της περιοχής αυτής έχει χαρακτηριστεί ως περιοχή Υψηλής Φυσικής Αξίας, δηλαδή γεωργικό οικοσύστημα που συντηρεί μεγάλους αριθμούς ειδών

χλωρίδας και πανίδας. Η χώρα μας η οποία είναι από τις πιο πλούσιες χώρες στην Ευρώπη σε τέτοια συστήματα, οφείλει να τα διατηρεί.

4. Συζήτηση - Συμπεράσματα

Η διαχείριση της υπαίθρου σίγουρα δεν είναι εύκολη υπόθεση. Οι άνθρωποι που ζουν εκεί, την χρησιμοποιούν για τις ανάγκες διαβίωσης καθώς και για δραστηριότητες αναψυχής θέτοντας νέες προτεραιότητες που ποικίλουν από περιοχή σε περιοχή. Οι κανονισμοί των ιδιοκτητών και τα δικαιώματα των χρηστών-αγροτών στους φυσικούς πόρους έχουν δημιουργηθεί προ αιώνων και συγκαταλέγονται ανάμεσα στις παλαιότερες νομοθεσίες (Rackham, 1986).

Εστιάζοντας σε συγκεκριμένη περιοχή, οι πολιτικές διαχείρισης της υπαίθρου επηρεάζουν τόσο την ποιότητα των εκτάσεων, όσο και τη διανομή των καλλιεργήσιμων περιοχών. Σίγουρα η εφαρμογή του αναδάσμου θα δώσει λύσεις στη λειτουργία του χώρου οργανώνοντας την έγγεια δομή (μορφή και διαστάσεις των αγροτεμαχίων, εύκολη πρόσβαση, ευνοϊκό περιβάλλον για παραγωγή) και θα αυξήσει το εισόδημα των αγροτών. Σε περιβαλλοντικό επίπεδο, λόγω του ότι είναι δύσκολο να γίνουν αντιληπτές από όλους μας οι συνέπειες, πολλές φορές υποβιβάζεται ο ρόλος τους. Η απομάκρυνση των δομικών στοιχείων στο βόρειο τμήμα του κάμπου, η απώλεια των φυτοφρακτών, ο περιορισμός της φυσικής βλάστησης και η υποβάθμιση ενδιαιτημάτων, μακροπρόθεσμα θα συντελέσει αθροιστικά σε μεγαλύτερα μειονεκτήματα απ' ότι πλεονεκτήματα.

Από την μελέτη της περίπτωσης που μόλις εξετάστηκε, φαίνεται ξεκάθαρα ότι στις διενέργειες αναδάσμου δεν λαμβάνονται υπόψη όλες οι παράμετροι που θα έπρεπε για αυτά τα έργα. Τέτοια έργα θα πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα τοπικά χαρακτηριστικά (γεωργία, οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον, μορφολογία εδάφους), εξυπηρετώντας τις τοπικές και κατά προέκταση τις εθνικές προτεραιότητες.

Ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση της εφαρμογής των αναδασμών θα μπορούσαν να είναι: η θέσπιση πιο αυστηρών κριτηρίων για το ποια περιοχή θα είναι επιλέξιμη για αναδάσμο λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τα τοπικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες, ο ήδη υπάρχον ρόλος της επιτροπής εμπειρογνομόνων να θεωρείται προτεραιότητα (λόγω της αποδοχής του κόσμου, ο ρόλος τους έχει υποβιβαστεί), η ΜΠΕ να γίνει απαραίτητη και στον εκούσιο αναδάσμο, οι περιβαλλοντικοί όροι να είναι πιο αυστηροί αλλά να παρέχουν συμβουλές και πρακτικές αποκατάστασης της ζημιάς που προκαλεί ο αναδάσμος καθώς και να είναι απαραίτητη η διαχείριση της «μετά τον αναδάσμο» κατάστασης. Επιπλέον ο νόμος που ισχύει τώρα χρειάζεται να αναπροσδιοριστεί εφόσον δεν καλύπτει την περίπτωση του κληρονομικού καθεστώτος ο οποίος συμβάλλει σε μελλοντικό κατακερματισμό δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο.

Για όλα τα παραπάνω, υπάρχει και η «άυλη» ανάπτυξη, η εκπαίδευση. Η πληροφόρηση, η επιστημονική συμβουλή και η ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος στους κατοίκους και στους φορείς, αποτελούν πολύ σημαντικά πολιτικά όργανα για την επιτυχή επίτευξη των παραπάνω στόχων.

Βιβλιογραφία

- Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα 2007 - 2011 Νομού Φλώρινας , 2007. Αναπτυξιακή Φλώρινας – ΑΝ.ΦΛΩ. Α.Ε.
- Μιχαηλίδου Ε., Δ. Ρόκος, 2001: *Πολιτική γης για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών στους τομείς της γεωργίας, κτηνοτροφίας και δασοπονίας*. 3ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό συνέδριο Ε.Μ.Π., Μέτσοβο 7-10 Ιουνίου 2001.
- Μπεόπουλος Ν., 1996: Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις από την Εφαρμογή του αναδάσμου στην Ημιορεινή Ζώνη. *Τόπος, Επιθεώρηση αστικών και περιφερειακών μελετών*, σ. 61-86.
- Πότσιου Χ., 2008: *Ο αναδάσμος ως Εργαλείο Διαχείρισης Γης*. Διήμερο Συνέδριο προσωπικού του Τμήματος Αναδάσμου, Αγρός Κύπρος, 17-18 Νοεμβρίου 2008. Διαθέσιμο στο: <http://www.survey.ntua.gr/main/labs/cadast/education/cadastre/anadasmoi.pdf>
- Anci M., 1999: A new approach oriented to new Reallotment model based on block priority method in land consolidation. *Trk. J. Agric. For.*, 23: 451-457.
- Crecentea R., C. Alvarez, U. Fra, 2002: Economic, social and environmental impact of land consolidation in Galicia. *Land Use Policy* 19, p. 135–147.
- Delbaere B., 2002: *The Impact of Agricultural Policies on Biological Diversity and Landscape*. Background report to the High-Level European Conference on Agriculture and Biodiversity, 5-7 June, Paris, STRA- Council of Europe/UNEP.

- Oldfield S., C. Lusty, and A. Mackinven, 1998: *The World List of Threatened Trees*. World Conservation Press, Cambridge, UK.
- Rackham O., 1986: *The History of the Countryside*. J. M. Dent, London, UK.
- Thomas J., 2006. *What's on Regarding Land Consolidation in Europe?* XXIII FIG Congress, Munich, Germany, October 8–13, 2006.
- Tucker G.M., 1997: *Priorities for bird conservation in Europe: the importance of the farmed landscape*. Pp. 79–116. In Pain, D.J., Pienkowski, M.W. Eds. *Farming and Birds in Europe. The Common Agricultural Policy and its Implications for Bird Conservation*. London: Academic Press.
- van Dijk T., 2006: Complications for traditional land consolidation in Central Europe. *Geoforum* 38 (2007) p.505–511.
- Van Lier H.N., 2000: Land use planning and land consolidation in the future in Europe. *Zeitschrift fur Kulturtechnik und Landentwicklung*, 41: 138-143.
- Vitikainen A., 2004: An Overview of Land Consolidation in Europe. *Nordic Journal of Surveying and Real Estate Research*. VOL 1, 2004. p. 25-43.